

Den faktiska brottsligheten

Av fil. lic. BIRGIT WERNER, Mariestad

För inte länge sedan delade man, även i forskningssammanhang, in människor i två grupper: brottslingar och laglydiga. Utmärkande för de förra var, att de någon gång brutit mot lagen, för de senare att de inte gjort detta. Mången hade kanske sina tvivel på det riktiga i denna indelning och efter en rad undersökningar bland studenter, skolbarn och värnpliktiga är det väl ingen längre som tror på en uppdelning i svart och vitt, snarare på någon form av gråskala och på att — för att citera Gustaf Fröding — „Den gode är väl ej så god, som själv han tror i sitt övermod.“

Vid enkätundersökningar bland amerikanska studenter hade dessa uppgivit sig ha begått en rad straffbara handlingar. Samma resultat kom Andenæs, Sveri och Hauge till vid en enkät bland norska juris studerande 1960 (1), en undersökning som följts upp med motsvarande resultat bland svenska juris studerande i Uppsala (2), medicine studerande i Göteborg (3) och bland sociologistuderande i Lund (4), medan enkäter i Stockholm- och Örebro-skolor visat att de flesta barn i dessa skolor begått brott (5—6).

Redan dessförinnan hade man dock vetat att de av polisen kända brottslingarna endast är en del av alla dem som begått brott. Alla brott anmäls ej, alla brott som anmäls blir ej uppklarade. Varken statistiken över brottslingarna eller över brotten kan alltså väntas ge hela sanningen. Därtill varierar sättet att räkna anmälda brott från tid till tid och från land till land, då direktiven varit mindre klara, också från ort till ort. Då studentundersökningarna visat, att det är möjligt att erhålla svar på en så känslig fråga som huruvida man begått brott och svaren därtill verkat tämligen sanningsenliga, kom man i Norge på tanken att utvidga undersökningen till att omfatta en grupp, som var mera representativ för befolkningen som helhet än studenter, nämligen de värnpliktiga, och därigenom skaffa sig möjlighet till kontroll av den officiella statistiken. Man önskade alltså se om det urval, som de för brott registrerade utgör, är representativt för alla som begår brott och om de skillnader mellan orter, som den officiella statistiken pekar på, beror på skillnader i brottsfrekvens eller på skillnader i upptäckrisk eller i sättet att föra statistik.

En enkät bland samtliga värnpliktiga genomfördes i samband med inskrivningsförrättningarna i Oslo, Bergen och två landsbygdsdistrikt år 1961. Resultatet därifrån har publicerats av Christie, Andenæs och Skirbekk (7). Sedan en sådan undersökning visat sig genomförbar, beslöt Nordiska Samarbetsrådet för Kriminologi, att motsvarande undersökning borde genomföras i

alla nordiska länder, dels för att man även där skulle få en kontroll av kriminalstatistiken, dels för att man på detta sätt skulle kunna få en jämförelse mellan länderna utan att gå vägen över den officiella statistiken.

I alla fyra nordiska länderna skulle alltså en gruppenkät genomföras med värnpliktiga i samband med inskrivningsförrätningarna i huvudstaden, i någon eller några andra städer och i något eller några landsbygdsdistrikt. Så har också — förutom i Norge 1961 — skett i Finland 1962, i Danmark 1964 og i Sverige 1963 och 1964, vartill kommer en uppföljning i Norge 1967. De finska resultaten (från Helsingfors och Rovaniemi stad och land) har publicerats av Anttila och Jaakkola (8).

Den svenska delen av undersökningen har bekostats av Statens råd för samhällsforskning.

Formuläret

På grundval av det norska formuläret och erfarenheterna därav samt av provundersökningar — för Sveriges del bland värnpliktiga i Malmö — utarbetades frågeformulär, som så långt möjligt överensstämde med de andra ländernas. Vissa avvikelser var dock nödvändiga. Dels hade man i Norge funnit, att dess formulär på några punkter borde ändras. Dels är de båda målen, att få en jämförelse mellan länderna och att få en jämförelse med den officiella statistiken, delvis motstridande, varför man måste kompromissa. Lagarna i respektive länder varierar både vad beträffar vad man räknar som brott och i sin definition av brotten.

Redan då det norska formuläret gjordes, fann man sig vara i en konflikt mellan önskemålen att kunna jämföra med den officiella statistiken, vilket skulle krävt att man använde lagens formuleringar, och önskemålet att värnpliktiga med låg skolbildning och intelligenskvot skulle förstå frågorna och veta vart de egna handlingarna skulle hänföras, vilket krävde lättfattligt formulerade frågor om konkreta handlingar. Man valde det senare alternativet, vilket betydde att formuläret snarast fick ett sociologiskt mål: „Å gi et bilde av den vanlige, registrerte eller oregistrerte, lovbyterens vaner“ (9).

Men också normerna kan variera mellan länderna. Och även om språken är lika har inte alltid ett gemensamt ord samma valör.

I formuläret ställdes alltså ett antal bakgrundsfrågor (födelseår, födelseort, bostadens belägenhet under föregående år, skolbildning, eget yrke, faderns yrke etc.), ett antal (i Sverige 15) frågor om huruvida man begått vissa bestämda lagstridiga handlingar, frågor som i vissa fall hade följdfrågor t. ex. om tidpunkt, föremål etc. samt frågor om man haft med myndighet att göra på grund av brott eller förseelse och om man i så fall utsatts för åtgärd. 2 frågor ställdes om huruvida man själv varit offer. Så

gott som genomgående användes fasta svarsalternativ, ofta av typen: „ja, en eller två gånger; ja, flera gånger; minns inte; nej aldrig“.

Svaren var helt anonyma. Formulären var för att inskräpa detta inte ens numrerade, något som i Sverige orsakade svårigheter vid bearbetningen och kanske var en onödigt sträng restriktivitet. Trots denna anonymitet antog vi (= respektive länders representanter) att man ej skulle våga erkänna alltför grova brott, varför dylika ej togs med. (De svåraste av de medtagna var rån). Dessutom fanns å andra sidan skäl att tro att brott av typen mord, skulle uppmuntra skämtare till sanningslösa kryss i ja-rutorna. Vid den norska undersökningen hade det visat sig att frågor rörande sprit och sexualitet stundom utlöste prat och fnitter, varför det kunde väntas att skryt och skämt förekom (9). Av denna anledning utgick en norsk fråga om hembränning i det svenska formuläret.

Undersökningen gäller alltså endast ett urval av alla brottsliga handlingar och ingenting hindrar att de intervjuade begått andra brott, som de aldrig tillfrågades om.

Vilka lagstridiga handlingar, som ingick i det svenska formuläret, framgår av tabell I.

Därtill förekom följdfrågor t. ex. rörande i vilken ålder handlingen hade begåtts, vad man gjort med tillgripet gods, liksom frågor om huruvida man varit offer och om vilka åtgärder man blivit utsatt för.

Det förekom alltså en rad frågor om tillgrepp, men — bortsett från rån — ingen som rörde våldsbrott, liksom ej heller någon fråga om trafikförseelser. Detta kan ses som en brist.

Att endast ett strängt begränsat antal handlingar medtagits beror på den korta tid som stod till förfogande. För att besvarandet skulle kunna passas in i det militära programmet fick ifyllandet av formuläret endast ta 10—15 minuter.

Jag har gjort ett svenskt index över lagstridiga handlingar, där varje „ja“ givit 1 poäng, utom om det följts av „flera gånger“ då det givit 2. 1 extra poäng har givits för tillgrepp av bil och otukt med flicka på 14 år, liksom om man tagit varor i affärer eller begått inbrott eller skadegörelse efter 15 års ålder, 2 extra poäng för rån, otukt med flicka 13 år eller yngre samt om man ej ställt ifrån sig eller tillbaka tillgripet fordon.

Ett index i det norska formuläret har en liknande konstruktion. Vid en jämförelse ger det dock mindre starka skillnader mellan personer som gjort mycket och som gjort litet. (Båda index ger 1 poäng för arrest för fylleri, vilket får ses som ett misstag. Då endast några få procent blivit arresterade för fylleri, har det dock bara marginell betydelse vid en jämförelse mellan brottslighet och bestraffning).

Tabell I.
Enkätfrågorna.

Frågans nummer	Ordalydelse	Benämning nedan:
13	Har Ni själv någon gång — ensam eller tillsammans med andra — utan lov tagit delar eller tillbehör från bil, mc, scooter, moped eller cykel?	Tillgrepp av fordonsdelar
14	Har Ni under 1962 (1963) själv tagit eller varit med om att ta: motorbåt cykel bil moped motorcykel scooter minns inte nej	Tillgrepp av fordon
15	Har Ni något annat år tagit eller varit med om att ta? motorbåt cykel bil moped motorcykel scooter minns inte nej	„ „ „
16	Har Ni någon gång utan lov tagit något på Er arbetsplats?	Tillgrepp på arbetsplatsen
17	Har Ni själv tagit något eller varit med om att ta varor i affärer utan att betala?	Tillgrepp i affärer
19	Har Ni tagit med Er något av följande från kafé, restaurang o. d.? bestick askoppar glas vaser annat. Vad?	Tillgrepp på kaféer (då saker med värde frånräknats från „annat“ = snatteri på kafé)
18	Har Ni någon gång — ensam eller tillsammans med andra — tagit något från kiosker eller automater?	Tillgrepp ur kiosk (eller automat)

- 20 Har Ni varit med om att utan lov ta sig in någonstans för att ta något? Inbrott
- 21 Har Ni någon gång mottagit, köpt eller sålt något, som Ni trodde — eller visste — var stulet? Häleri
- 23 Har Ni själv tagit något eller varit med om att ta något som tillhört någon annan, genom våld eller hot om våld? Rån
- 9 Tror Ni att Ni kört motorfordon då Ni varit påverkad av alkohol under 1962 (1963)? Rattonykterhet
- 10 Tror Ni att Ni kört motorfordon då Ni varit påverkad av alkohol något annat år än 1962? Rattonykterhet
- 27 Har Ni någon gång varit berusad på offentlig plats (gator, vägar, fri-luftsområden, festlokaler o. d.) / och uppfört Er så att det stört andra? / Fylleri
- 25 Har Ni någon gång tagit med Er mera sprit eller tobak in i landet, än Ni tror är tillåtet, utan att betala tull? Smuggling
- 29 Har Ni — ensam eller tillsammans med andra — varit med om att med avsikt slå sönder något av följande:
 väg- och gatlyktor
 telefonkiosker (eller något i dem)
 väg- och gatuskyltar
 brevlådor
 parksoffor
 nej, ingendera Skadegörelse
- 30 Lagen har förbud mot sexuellt umgänge med alltför unga flickor. Hur gammal ska flickan vara för att det inte ska bestraffas?
- 31 Tror Ni att Ni någon gång brutit mot denna bestämmelse? Otukt med minderårig
 I så fall:
 b) Hur gammal var flickan?

Datainsamlingen

I den svenska delen av undersökningen utgjordes populationen av de värnpliktiga från inskrivningsområde 7, Malmöhus Södra, som år 1963 inskrevs i Malmö eller Simrishamn (nedan omnämnt som Skåne) och samtliga värnpliktiga i inskrivningsområde nr. 1, Stockholm, vilka skrevs in 1964, antingen detta skedde i Stockholm eller i Södertälje och nedan omnämnt som Stockholmsområdet.

Datainsamlingen skedde efter tillstånd från chefen för armén och i samarbete med de militära representanterna vid inskrivningen, vilka genomgående visade stor förståelse och hjälpsamhet.

En student skötte kontakten med dessa, ledde undersökningen och såg till att alla de värnpliktiga kände till den, introducerade den och nämnde att den var anonym, frivillig och utan samband med det militära. Han stod till förfogande för hjälp och frågor, hindrade diskussion mellan deltagarna och mellan de färdiga och dem som ej deltagit och samlade in formulären. Samme student — Jur stud Bo Herentz — hade hand om hela insamlingen i Skåne, men eftersom inskrivningen i Stockholm försiggick på 3 ställen samtidigt var detta ej möjligt. I huvudsak deltog här 3 studenter, dock med tillfällig hjälp av ytterligare 3 förutom Bo Herentz, som var med några dagar som samordnare. För att undvika bias fick studenterna alternera mellan de olika inskrivningsställena.

Enligt statistik, som erhållits från Stockholms inskrivnings-expedition bestod de värnpliktiga detta år av 10379 pojkar födda 1935 och senare, vilka efter mönstring inskrivits inom området, var till kom 328 som uteblivit och 250 som mönstrat på annan ort (bland de senare var 35 intagna på anstalt). Bland dem som mönstrat förekommer personer mantalsskrivna på annan ort, däribland intagna på anstalt i Stockholmstrakten. 550 män, födda 1917—1934, inskrevs utan mönstring. (Det gällde vanligen f.d. utlännningar).

I de båda skånska städerna inskrevs 2323 efter mönstring.

I Stockholmsområdet besvarade 9937 enkäten, i Skåne 2285. Det betyder ett bortfall på respektive 4,3 och 1,6 %. Enligt undersökningsledarna förekom direkta vägringar endast i enstaka fall. I Skåne bestod bortfallet huvudsakligen av personer, vilka haft bråttom till tåg o.d. I Stockholmsområdet tillkom ytterligare två grupper, nämligen personer födda 1935—40, vilka uteslutits av undersökningsledaren (denna grupp utgjorde i Skåne 0,5 %) samt av personer som lämnat inskrivningslokalerna utan att uppmärksammas av undersökningsledaren, vilket var lokalmässigt lättare i Stockholm än i Malmö.

Materialet har kodats av studenter under ledning av Bo Herentz och sedermera ADB-behandlats genom EUI-Data, Stockholm. Härvid har fasta program använts.

Jämförbarheten

Att normerna och lagarna varierar mellan länderna minskar jämförbarheten för vissa handlingar. Den danska synen på alkoholbruk och därmed på t. ex. spritlangning avviker från de andra ländernas. Beträffande „otukt med minderårig“ tillämpar man i Sverige en åldersgräns på 15 år, i Norge på 16 år och i Finland på 17 år. I Norge ska man ha stört andra för att det ska vara fråga om fylleri på offentlig plats, men detta är ej nödvändigt i Sverige osv.

En jämförelse mellan länderna kan alltså endast ske då det gäller vissa konkreta handlingar i ett begränsat antal fall. Härtill bör märkas att också andra problem tillkommer då det gäller en jämförelse mellan länderna, nämligen vid valet av intervjupopulation, där skillnader finns t. ex. i avseende på ålder och hemort och beträffande sättet för datainsamlingen.

Undersökningen skulle ske i samband med inskrivningsförrättningarna. Dessa försiggår i Norge på våren, i Danmark vår och höst, i Finland och Sverige på hösten. I Sverige mönstrar man det år man fyller 18 år, i Finland det år man fyller 19.

I den finska delen av undersökningen har man sökt renodla en årsklass i avseende på ålder och bostadort, vilket ej skett i Sverige. Dessutom möter sådana som gör militärtjänst som underåriga ej upp vid inskrivningarna i Finland i motsats till i Sverige. I Helsingfors tycktes denna grupp utgöra bortåt 30 % av en årsklass. Den visade sig vid undersökning ha lägre skolbildning än de övriga. Likaså utslöt man i Finland medvetet alla överåriga, i Sverige endast de äldre av dem (se ovan). Likaså utslöts i Finland, men ej i Sverige personer, som huvuddelen av året före inskrivningen bott på annan plats än den där denna ägde rum. Av de personer, som skrevs in i Helsingfors, utgjorde denna grupp 12 %. Institutionaliserade personer deltog ej i de finska inskrivningsförrättningarna (8), men däremot vanligen i de svenska — det förekom fängelseinterner i sällskap med vaktkonstapel.

Mellan de svenska och finska intervjupopulationerna föreligger alltså stora skillnader. De förra är genomsnittligt yngre, men innefattar i motsats till de senare också en äldre grupp. De innefattar flera geografiskt rörliga och flera med en skolbildning, som understiger vad som är normalt på orten. De innehåller också i motsats till de senare, personer som vid intervjutillfället är omhändertagna för brott.

Inskrivningarnas lokalisering påverkar också urvalet. I Norge reste inskrivningsnämnden runt och vistades endast några dagar

på varje ort, vilket betydde att man stannade också på relativt små platser (10). I Sverige försiggick inskrivningen på förhållandevis färre platser, där man i vissa fall stannade flera månader och dit de värnpliktiga, som bodde i omgivningen fick resa — vilket kunde betyda upp till 5 mil fågelvägen. — I det förra fallet finns alltså endast pojkar från de direkt angivna orterna eller distrikten med, i det senare också pojkar från omkringliggande städer, andra tätorter eller landsbygd. Därtill kommer att de områden, som valts ej behöver vara representativa för landet eller jämförbara med de distrikt som tagits med som motsvarande i de andra länderna. Ska t. ex. Oslo och Helsingfors egentligen jämföras med Stockholm, som är huvudstad eller med Göteborg, som har samma storlek? Är landsbygdskommunerna lika urbaniserade? Står de under samma grad av inflytande från storstaden? etc.

Det har också visat sig svårt att göra en meningsfull jämförelse med den officiella statistiken. Å ena sidan anges i formuläret inte alla slag av handlingar, som i statistiken går in under en bestämd rubrik. Inte heller anges exakt hur många gånger man begått dessa handlingar och var man begått dem. Å andra sidan kan den officiella statistiken över antalet brott, varav en stor del är uopplärade, helt naturligt inte fördela dessa på gärningsmannens kön, födelseår och bostadsort.

Även om vi visste hur många rån, som begicks 1963 av pojkar födda 1947 och mantalsskrivna i Stockholms stad, vet vi inte hur många rån, som detta år begicks i Stockholm av kvinnor, av män födda andra år eller av icke-Stockholmare. Även då det gäller ertappade gärningsmän är statistiken för de år det gäller så föga detaljerad att en direkt jämförelse endast är meningsfull i begränsad utsträckning.

Vad man kan göra är alltså att jämföra de allmänna tendenserna. Beter sig talen på samma sätt som i de andra länderna? Som i den officiella statistiken?

Så småningom har vi kommit att se ett annat mål än jämförelse mellan länderna och med statistiken som den viktigaste: Att se i vad mån det vi tror oss veta om brottslingar stämmer också om man med brottsling menar den som begått brott eller kanske den som begått flera eller svårare brott än genomsnittsmänniskan och inte som tidigare: den som blivit registrerad för brott.

Också då det gäller datainsamlingen föreligger tyvärr vissa brister i jämförbarhet, även om de sannolikt är av mindre betydelse. Skirbekk har i Norge undersökt hur graden av anonymitet påverkar svaren och funnit att ju mera anonym man känner sig, desto flera brott anger man. (11)

Överallt har enkäten gjorts i samband med inskrivningsförrättingarna. Överallt har meddelats att undersökningen var frivillig,

anonym och utan samband med den militära placeringen. Ändå är graden av frivillighet och anonymitet inte helt lika. Man finner sig ej i samma situation, om man redan sitter i en grupp, då enkäten introduceras eller om man betraktat sig som färdig och ska övertalas att delta i en undersökning. Inte heller om det meddelas att undersökningen är frivillig vid en introduktion flera timmar tidigare eller om detta sker omedelbart före. Man känner sig mindre anonym om man sitter ensam eller tillsammans med några få, än om man sitter i stora grupper om 20—40. Man är också mindre anonym om man måste be försöksledaren om hjälp eller om denne övervakar att man fyller i alla svar.

Både i Norge (7) och i Finland (8) försiggick insamlingen i stora grupper, i det förra fallet efter förrättningarnas avslutande, i det senare i en paus. I Sverige förekommer ett par olika typer av gruppsituationer. I Skåne förekom en förhållandevis stark press till deltagande och låg anonymitet, i Stockholms förmiddagsgrupp stark press till deltagande och hög anonymitet, på eftermiddagen svag press till deltagande och lägre anonymitet.

Anledningen till skillnaden i gruppstorlek var att ansökan om tillstånd för enkäten i Skåne kom för sent för att denna skulle kunna inplaceras i det militära programmet. I stället fick den göras efter inskrivningens slut, då pojkarna en och en fått inställa sig hos inskrivningsnämnden och erhålla sin militära placering. Till en början prövade vi att låta dem vänta tills åtminstone 4—5 var församlade, men detta resulterade i ökat bortfall. Däremot var det i Malmö, i motsats till i övriga städer, möjligt att låta dem som fick vänta länge på företräde inför nämnden att före detta fylla i enkäten i en grupp på ett tiotal. Inkallades de fick de avbryta enkäten och sedan fortsätta. Detta betydde likaledes lägre bortfall. I Stockholm var en inplacering i det militära programmet möjlig, men för att undersöka vad skillnaden i gruppstorlek betydde, använde vi oss endast av denna möjlighet på förmiddagarna. På eftermiddagarne fick pojkarna komma efterhand som de var färdiga. Detta innebar i Malmö grupper på vanligen 5—10, de första i varje grupp dock färre samt i Stockholm grupper om cirka 30 på förmiddagen och 1—10 på eftermiddagen.

I Finland insamlades materialet anonymt genom att man stoppade formuläret i en box (8). I Sverige tog undersökningsledaren emot det. I Skåne tittade han t.o.m. hastigt igenom det och påpekade om frågor var överhoppade.

Även frivilligheten varierade. I Malmö hade undersökningen och dess frivillighet omnämnts flera timmar före dess genomförande. Pojkarna visades av de militära representanterna in i undersökningssalen, belägen intill inskrivningsnämnden. Utom på direkt fråga nämndes ej frivilligheten igen förrän de redan

satt sig ner. I Stockholms förmiddagsgrupp satt man redan i en sal med penna framför sig då undersökningen skulle göras, medan eftermiddagsgruppen visserligen kunde ha hört talas om undersökningen förut, men hejdades av studenterna då de var på väg ut och visades in i en sal en bit ifrån eller på annan våning än inskrivningsnämnden. — Det visar sig ju också att bortfallet i Stockholmsområdet blivit större än i Skåne.

En annan skillnad finns mellan dem som fyller i formuläret under inskrivningens gång och dem som gör det efteråt, nämligen tidspressen. De förra måste lämna in sina formulär efter 10—15 minuter antingen de var färdiga eller ej, de senares tid begränsades endast av deras egen önskan att komma hem. Det visar sig att de båda grupperna i Stockholm hoppat över en fråga i respektive 24,9 % och 24,7 % av fallen och flera frågor i 26,4 % och 24,4 %. Det finns alltså en skillnad, men den är liten.

Ett poängsystem — se vidare ovan och nedan — har använts för att mäta den totala deklarerade brottsligheten. Jämför man de båda grupperna finner man mycket små skillnader i extremgrupperna och inga i mellangrupperna. I de stora grupperna har 17,5 % fått 0 poäng, i de små 17,9 %. Mer än 40 poäng har 0,0 resp. 0,1 % (i absoluta tal 1 resp. 8). Trots att de absoluta talen är stora är sannolikheten att skillnaden ska bero på slumpen större än 20 %. Slår man samman dessa extremgrupper med de intilliggande kan man överhuvudtaget ej urskilja några skillnader i den väntade riktningen. Det verkar alltså som om skillnaden i anonymitetskänsla mellan de båda grupperna är för liten för att den ska ha någon betydelse.

Då det inte finns någon skillnad har i vissa tabeller endast för- eller eftermiddagsgruppen, alltså halva Stockholmsmaterial, bearbetats, detta för att bringa ner kostnaderna.

Den skånska gruppen kontrollerades visserligen hårdare, men av en pojke i deras egen ålder, som ej hade med det militära att göra, varför det sannolikt saknar betydelse. Å andra sidan satt de mindre ofta ensamma än i Stockholm, vilket bör ha verkat i motsatt riktning. Det är alltså föga troligt att skillnader mellan Stockholmsområdet och det skånska beror på skillnader i känslan av anonymitet. Däremot kan enstaka pojkar på båda hållen ha känt sig mindre anonyma än de övriga, t. ex. pojkar vars far är ensam om sitt yrke på en mindre ort eller pojkar som på grund av bristande läsförmåga måst ha hela formuläret uppläst för sig och ha hjälp att sätta kryssen. (Så mycket hjälp har dock endast behövts i enstaka fall).

Svarens trovärdighet

Den första fråga man ställer sig beträffande en sådan här undersökning är: Hur pass trovärdiga är svaren?

De studenter, som stått för det svenska insamlingsarbetet har samma uppfattning som sina kollegor i de övriga länderna: De intervjuade försöker svara hederligt. Studenterna hade i uppgift att anteckna på formuläret om någon satt och pratade, skrattade eller på annat sätt verkade som om han ej tog besvarandet på allvar. De som kodade formulären skulle anteckna om några svar verkade underliga. Sådana anteckningar förekommer för 1 %.

För att kunna nämna vilka brott man begått krävs att veta vad som är brott. För att förebygga svårigheter i den vägen, frågade vi som ovan nämnts inte om brott utan om faktiska handlingar.

I sin undersökning om självdeklarerad brottslighet bland skolbarn hade Olofsson möjlighet att beträffande hos barnavårdsnämnden kända barn jämföra deras egna uppgifter med dem hos nämnden antecknade. Svaren var i stort sett korrekta. I ett mindre antal fall förekom dock uppgifter, som kunde vara skryt (6). Såväl rädsla att ange vad man gjort som lust att skryta med det, bör rimligtvis vara mindre om man som i här föreliggande undersökning är anonym.

Vi frågade rörande rån, dels om man varit gärningsman, dels om man varit offer. „Har det hänt att någon med våld eller hot om våld, tagit något från Er?“ Detta besvaras jakande av 5 % inom Stockholmsområdet och 4 % i Skåne, medan endast 2 % erkänner sig själva ha varit gärningsman. Det kan vara riktigt. Att de som sammanlagt har flest brottspoäng nästan dubbelt så ofta har rånat som blivit rånade, medan det omvända gäller för dem som föga gjort, tyder på detta. (Se tabell V-VI). De som begår brottet kan ha gjort det flera gånger och riktat det mot olika personer. Eller man har blivit rånad av personer över värnpliktsåldern. Men det kan också vara ett tecken på underrapportering.

Jag har försökt använda mig av vissa checks. I några fall: rattonykterhet, fylleri och skadegörelse, förekommer fråga om huruvida brottet begåtts under inskrivningsåret. Motsvarande gäller straff. Då mönstringarna pågår under nära 3 månader, borde man rimligtvis ha hunnit göra mera om man mönstrat i slutet av perioden, än om man mönstrar i början. För att göra resultatet mera jämförbart undersöktes endast boende i Malmö och Stockholm, medan boende i småstäder och landsbygd bortsorterades. Om den förra hälften: inskrivna i sept.-okt. jämföres med den senare: inskrivna i nov.-dec., finner man i Malmö för de tre förseelserna en sammanlagd ökning från 12,8 % till 17,0 %. Men — ökningen är procentuellt lika stor, om man istället på samma sätt jämför motsvarande förseelser 1961. I Stockholm är ökningen svagare och hänför sig endast till rattfylleri. Ifråga om böter och varning sker istället en minskning. Jämför man på motsvarande sätt samma saker under 1963 får man samma tendens som under 1964.

Tydligt påverkas talen mera av andra faktorer än tidpunkten för enkäten. I Malmö mönstrade ytterområdena i något större utsträckning under nov.-dec. I Stockholm var andelen boende i villa eller på landsbygden 16 % i sept.-okt. och 26 % i nov.-dec. Man kan också — vilket Inkeri Anttila påpekar för den finska delen av undersökningen — tänka sig att en mera van undersökningsledare får flera ja-svar. Som check gav alltså detta ingenting.

Formuläret innehöll frågor om straff. För den åldersgrupp och det undersökningsår det gäller, nämligen födda 1945 och år 1962, har kammaråklagare Sten Runerheim vid åklagarmyndigheten i Malmö, insamlat uppgifter om åtgärder mot de i Malmö bosatta.

I en annan undersökning (12) fann jag att män anmälda för tillgrepp i Malmö åren 1951, 1953 och 1955, fördelade sig på följande mantalskrivningsadress i olika åldrar:

Tabell II.

Mantalskrivningsadresser för män, anmälda för tillgrepp (i %).

Adress	Ålder		
	—15 år	15—18 år	18—21 år
Malmö	95	75	62
Övr. Skåne	2	12	13
Övr. Sverige	2	11	22
Danmark	2	2	3

Då det är fråga om 17-åringar, bör alltså de flesta som åtalats, ha blivit det i Malmö. Enkätundersökningen omfattar hela årsklassen och man har alltså möjlighet att få en viss jämförelse mellan antalet uppgivna åtgärder för brott och verkliga antalet åtgärder. Eftersom flera slag av brott kan förekomma i samma mål och det dessutom för en lekman är svårt att skilja mellan olika beteckningar för tillgrepp (snatteri, stöld, grov stöld, egenmäktigt förfarande . . .) har endast en grov indelning gjorts. Endast Malmöbor, födda 1945, har medtagits bland de intervjuade, d.v.s. totalt 1709 pojkar.

Någon fullständig överensstämmelse kan ej väntas. Åtal kan ha skett på annan ort. Malmöbor, som mönstrar på annan ort, som underåriga eller som kommer att göra det som överåriga, är icke med. Det är små grupper, men de kan vara väsentliga. Man kan ta fel på årtal eller vilken åtgärd man utsatts för. Formulärets formuleringar överensstämmer ej alltid med de juridiska. Uppgifter om enklare förseelser som t. ex. slagsmål på allmän

Tabell III.
(Absoluta tal).

Uppgivna och verkliga åtgärder. Enligt enkätsvar		Enligt åklagarmyndighetens anteckningar			
Åtgärd	Brott mot egendom	person	Åtgärd	Brott mot egendom	person
Åtalseftergift	10	4	Åtalseftergift	30	48
Böter	8	5	Böter	3	—
Villkorlig dom	8	3	Villkorlig dom	1	1
			Villkorligt anstånd + böter	12	1
Fosterhem	2	—	Samhällsvård	11	1
Skolhem	4	2			
Fängelse	—	—	Fängelse	—	—
Ungdomsfängelse	1	—	Ungdomsfängelse	—	—

plats, saknas i åklagarmaterialet, då dylika mål avgörs på enklare sätt än genom åtal.

Talen för åtalseftergift för egendomsbrott är för låga i enkätsvaren. Sannolikt förväxlar många pojkar denna åtgärd med „varning“. „Brott mot person“ betyder misshandel och slagsmål och kan vara av en karaktär, som saknas i åklagarmaterialet.

I formuläret saknades alternativet „villkorligt anstånd med straffets ådömande + böter“. Det verkar sannolikt att vissa som utsätts för detta, satt kryss för villkorlig dom, andra för böter. Läggs dessa båda åtgärder samman, blir överensstämmelsen god för brott mot egendom. — Några kan ha åtalats på annan ort. — I brott mot person ingår som nämnt slagsmål på allmän plats i enkätsvaren, varför ingenting motsäger att dessa svar är riktiga fastän de är högre än åklagarmyndighetens.

„Omhändertagen för samhällsvård“ kan utöver de i formuläret medtagna alternativen fosterhem och skolhem, även omfatta inackorderingshem och utredningshem. Det är alltså rimligt att enkätsvaren är för låga.

Fängelse eller ungdomsfängelse gavs vid denna tid i princip ej till personer i den undersökta åldern. Att 1 sagt sig ha fått ungdomsfängelse, vilket ej stämmer med åklagarmyndighetens uppgifter, behöver dock ej vara skryt utan kan bero på förväxling av årtalet.

Man torde alltså kunna säga att överensstämmelsen är ganska god. De avvikelser som finns verkar rimliga och ingenting tyder på någon medveten brist på uppriktighet. Däremot är troligen

„åttalseftergift“ ett mindre känt begrepp. Det är inte heller otänkbart, att vissa tidsförskjutningar inträffat så att brottsligheten just under de undersökta åren 1962 resp. 1963 överdrivits. I de fall då två frågor förekom, avsåg den första detta år och den andra „annat år“. Det verkar troligt, att den som vet sig ha begått ett sådant brott omkring 1962 resp. 1963, sätter sitt kryss redan vid den första frågan. Detta har alltså betydelse vid en jämförelse med den officiella statistiken för dessa år, men ej i övrigt.

Ska de ljuga, bör de ju ljuga sammanhängande. De bör inte säga, att de straffats för ett brott, men på ett annat ställe i formuläret, att de inte begått detta brott. Sådant kan vara lätt gjort om man har ont om tid, och det hade de. — Någon avvikelse kan tillåtas, eftersom brott och åtgärd kan ha inträffat olika år. Oavsiktliga misstag på årtal och brottsrubricering kan ju också förekomma. — Beträffande åtgärd, är det med undantag av fylleri fråga om små tal, som kan påverkas av slumpen t. ex. i form av fel vid kodning, stansning eller ADB-behandling. Inom Stockholmsområdet har 83—88 % av dem som 1963 resp. 1964 fått böter och „varning“ för fylleri, sagt sig ha varit berusade på offentlig plats dessa år. Alla 6 som fått böta för motorfordonstillgrepp 1963 och 8 av 9, som fått „varning“, har sagt sig ha tillgripit motorfordon detta år. Däremot säger sig ingen av de 2 som 1964 och 6 som 1963 säger sig ha fått böta för skadegörelse ha utfört någon av de uppräknade formerna för skadegörelse. Dessa täcker dock inte alla tänkbara alternativ.

Man skulle kunna tänka sig, att personer, som begått många brott, hoppar över de mera bagatellartade. Såsom framgår av tabell V finns det dock ingenting, som tyder på detta. För alla brott, även de lindrigaste, gäller att andelen som gjort dem stiger med stigande brottspoäng. Medan 22 % av dem som gjort något men litet, har tagit askkoppar och liknande från kaféer, gäller detta 68 % av dem som gjort mest. För att ha tagit mera sprit eller tobak än tillåtet genom tullen är motsvarande tal 41 % och 70 %, för att ha slagit sönder gatlyktor 15 % och 62 % och för tillgrepp — sannolikt mest snatterier — i affärer är talen 41 % och 93 %.

Det var ju en allvarlig situation för pojkarna, även om det påpekades, att enkäten inte hade med deras militära placering att skaffa. Det är troligen sällsynt, att man tagit på sig sådant, som man inte gjort. Frågor som kunde uppmuntrat till skämt uteslöts ju medvetet. Anttila diskuterar detta i samband med redovisningen av det finska materialet. Hon menar att om många skämtade skulle vi få en ansamling av svåra brott. Det har vi inte fått. Likaså verkar fördelningen av brott på dem som gjort mycket och på dem som gjort litet helt rimlig. Se tabell V.

Ifråga om sådant där det är en gradskillnad mellan legalt och illegalt kan det däremot tänkas att man överdrivit. Det gäller t. ex. berusning på offentlig plats eller rattonykterhet. Ifråga om tillgrepp är det ju lättare att dra gränsen, varför problemet faller bort. I ett fall „tillgrepp på arbetsplatsen“ satte vi för säkerhets skull in ett alternativ: „Nej, bara tagit sådant som ingen säger något om att vi tar“. Cirka 25 % i både det skånska och det stockholmska området kryssade för detta alternativ.

Sannolikt kan man utgå ifrån att man inte direkt svarat „nej“, där man borde svarat „ja“. Möjligen har man istället hoppat över frågan eller svarat „minns inte“. Jag tror alltså, att man kan utgå ifrån att nästan alla till övervägande delen försökt tala sanning och att man alltså med ovannämnda inskränkningar i stort sett kan lita på svaren.

Resultat

Vad får man då fram av deras svar? Jo, precis detsamma som man förut funnit bland studenter och skolbarn. Bland de värnpliktiga i såväl Sverige som de andra nordiska länderna har de flesta begått någon lagstridig handling, få har begått många och få har blivit straffade.

Det är endast 18 % av de inskrivna i Stockholm-Södertälje och i Malmö samt 32 % av de inskrivna i Simrishamn, som inte begått någon av de i formuläret uppräknade handlingarna. Visserligen är det i några fall tveksamt om det man gjort verkligen innefattar brott, men å andra sidan är ju det uppräknade endast en liten del av alla tänkbara brottsliga handlingar.

Också i de andra nordiska länderna är det en minoritet, som inte begått något av det uppräknade och även där är denna grupp mindre, ju mera urbaniserat området är. — Inom Stockholms inskrivningsområde är den större i glesbygdskommunerna. Sambandet med urbaniseringsgrad kommer dock först att diskuteras närmare i en senare artikel. —

Tabell IV.

Fördelning på brottspoäng (i %).

Poäng	Inskrivna i:	Stockholm Södertälje	Malmö Simrishamn
0		18	19
1—4		45	51
5—9		23	22
10—14		8	5
15—		6	3

Tabell V.

Andelen gärningsmän med olika brottsbelastning (vertikal %).

BROTT	BROTTSPOÄNG						
	Total	0	1—4	5—9	10—14	15—19	20—
TOTAL	4971	890	2233	1155	404	163	126
Tillgrepp i affär	48		41	76	88	87	93
Fylleri	47		39	73	87	96	95
Smuggling	42	0	41	61	68	68	70
Snatteri på kafé	30	2	22	46	59	64	68
Tillgrepp av fordonsdelar	25		10	44	70	87	94
Häleri	24		11	37	65	74	94
Slagit sönder gatlyktor	23		15	37	55	62	62
Tillgrepp på arbetsplats	21		13	36	43	56	60
Tillgrepp ur kiosk	15		5	22	48	61	76
Inbrott	14		4	18	46	65	84
Rattonykterhet	13	1	4	19	43	55	64
Otukt med minderårig	10	0	3	14	27	44	53
Restaurangbedrägeri	9		3	13	22	34	52
Tillgrepp av cykel	8		1	12	24	40	65
moped	7	0	1	6	26	41	63
bil	5		0	4	13	34	56
mc, scooter	3		0	2	7	18	47
båt	2		0	1	5	13	25
Rån	2		0	2	5	14	37
Slagit sönder an. än gatlykt.	2		0	2	8	12	29
Stöld på kafé	1		0	1	2	2	6

Men om få är helt oskyldiga till det som finns i formuläret, är det alltså även få som gjort mycket. Den största gruppen, den inom vilken också medianen ligger, består av dem som fått 1—4 brottspoäng. Normalbefolkningen har alltså begått brott, men de är inte särskilt många och inte särskilt svåra.

Fördelningen på brottspoäng inom Stockholmsområdets eftermiddagsgrupper (alltså liksom i Skåne sittande i smågrupper med obegränsad tid) och i Skåne framgår av tabell IV.

Vilka brott man begått och hur dessa fördelar sig på pojkar med olika hög brottsbelastning framgår av tabell V. Brotten har

rangordnats efter andelen gärningsmän utan hänsyn till om dessa begått brottet en eller flera gånger. Som jämförelse visas i tabell VI den andel, vilken som offer blivit utsatt för vissa brott.

I några fall förekommer det uppgifter om brott bland personer utan brottspoäng. Beträffande snatteri på kafé kan det här röra sig om så bagatellartade saker, att man ej uppnått en poäng, i övriga fall är det fråga om kodnings- eller stansningsfel o.d.

Fördelningen av brotten följer ett bestämt mönster. Ju vanligare ett brott är, desto oftare har det utförts av de minst belastade. Ju mera ovanligt det är, desto oftare återfinns gärningsmannen bland dem som gjort mycket. Medan de som fått minst 15 brottspoäng, utgör 9 % av dem som smugglat och 11—16 % av dem som gjort sig skyldiga till fylleri, tillgrepp i affärer eller på arbetsplatsen, snatteri på kafé eller att ha krossat gatlyktor, utgör de drygt 40 % av dem som tillgripit mopeder eller slagit sönder annat än gatlyktor och över 50 % av dem som tagit motorcykel, bil eller båt eller som gjort sig skyldiga till rån. (Svårare brott gav visserligen extra poäng, men endast 1—2, varför dessa ej förklarar skillnaderna.)

Den stora gruppen, den med 1—4 brottspoäng, har främst fått dessa genom att ha deltagit i tillgrepp i affärer, fylleri eller smuggling (39—41 %). Det kan hända att man snattat på kafé (22 %), i så fall huvudsakligen askkoppar. Något färre har varit med om att slå sönder gatlyktor, om tillgrepp på arbetsplatsen eller av fordonsdelar eller om häleri (10—15 %). Det är sällsynt att man varit med om att ta något ur kiosker eller automater, inbrott, rattonykterhet, otukt med mindreårig, lämna kafé utan att betala eller tillgripa cykel eller moped (1—5 %). Det förekommer knappast att man tagit bil, båt eller motorcykel, slagit sönder annat än gatlyktor, tagit något värdefullare på kafé eller deltagit i rån (0 %).

En helt annan bild visar de som gjort mest. Över 90 % har varit med om de vanligaste brotten: tillgrepp i affärer och fylleri, men lika många har gjort sig skyldiga till tillgrepp av fordonsdelar eller till häleri och nästan lika många till inbrott. Inte mindre än 53 % har gjort sig skyldiga till otukt med minderårig, 56 % till biltillgrepp och 37 % till rån.

Tabell VI.

Andel offer för brott (vertikal %)

	Total	Brottspoäng					
		0	1—4	5—9	10—14	15—19	20—
Blivit bestulen	59	39	58	66	73	79	75
Blivit rånad	5	2	3	6	9	15	20

Den som själv gjort mycket har också oflare än andra varit offer. De bestulna utgör 39 % av dem som ingenting gjort, 75 % av dem som gjort mest, de rånade 2 % respektive 20 %.

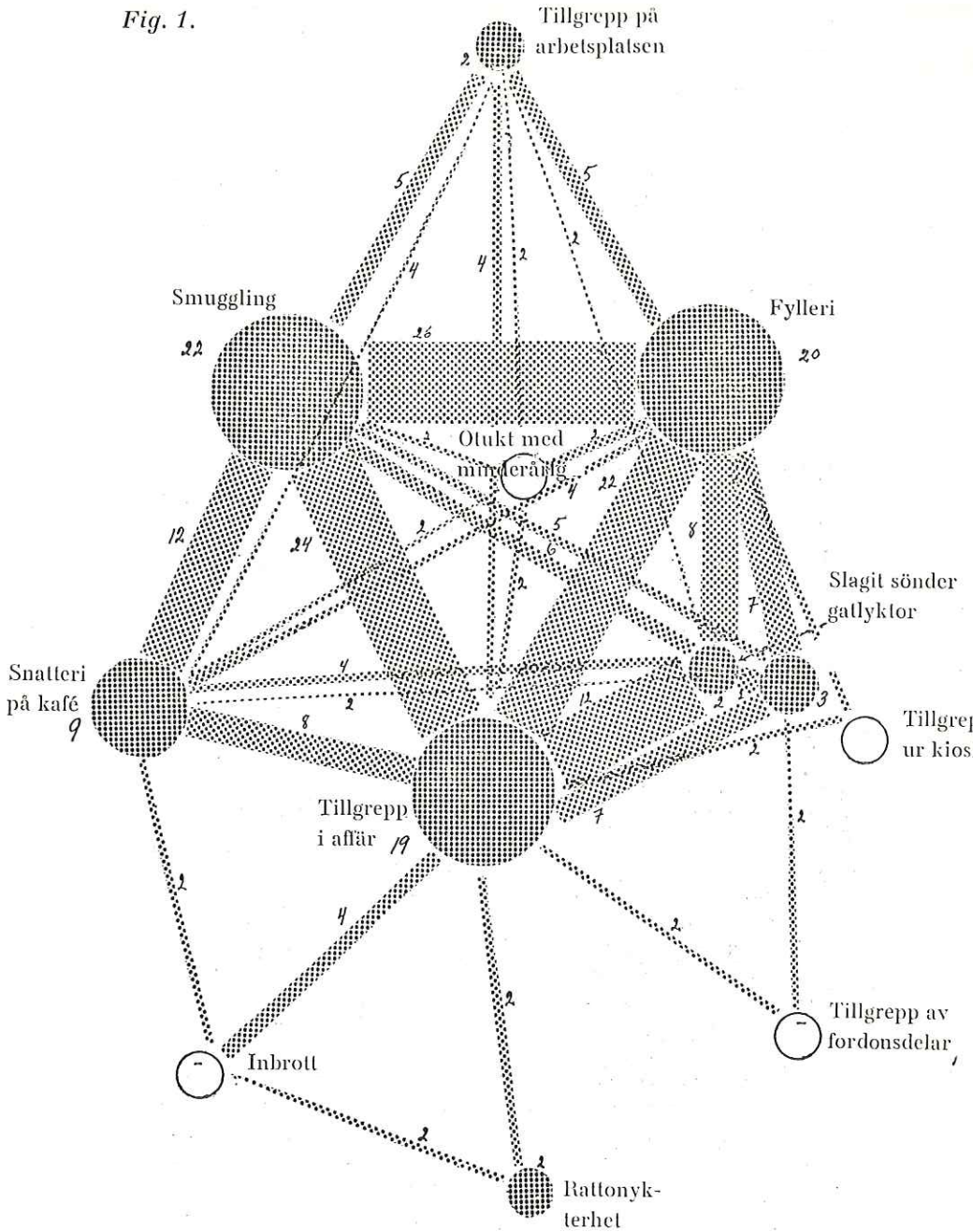
„Brottsmönstret“ belyses vidare i fig. 1. Cirklarna anger brott och antalet personer — av ett urval på 505 — som uteslutande gjort sig skyldiga till detta brott. Rektanglarna, som sammanbinder cirklarna, representerar dem som gjort sig skyldiga till båda dessa brott (+ ev. flera av de medtagna brotten. Ytan är proportionell till antalet personer. En lång rektangel eller linje är alltså smalare än en kort, även om de representerar ett lika stort antal.

Uppgifterna har erhållits på följande sätt: Med hjälp av slumpstal gjordes ett urval ur Stockholmsområdets eftermiddagsgrupp. Det uppgick till 505 personer och bearbetades meddelst att data-program kallat „Typologi“. Detta söker fram antalet personer med en viss kombination av variabler, här av brott. Eftersom 22 slag av brott nämndes var antalet möjliga kombinationer mycket stort. Maskinen listar dock endast de 30 mest frekventa. Dessa 30 typer visade sig omfatta 47 % av urvalet, trots att 13 av dem endast förekom hos 2 personer var. De 53 % som ej medtagits hade alltså brottskombinationer, som endast förekommer i enstaka fall. Intet av de brott, som begåtts av mindre än 10 % har kommit med. Som ovan nämnts förekommer dessa brott främst bland dem som gjort mest, tydligen i mycket varierande kombinationer. Se även tabell XXIII!

Hur hög andel av dem som begått ett visst brott, som kommit med bland de 30 mest frekventa typerna, beror alltså på hur stor del av brotten som förekommer ensamt eller i vanliga kombinationer. Med desto flera brott som samtidigt förekommer, ju mindre troligt är det att kombinationen ska vara vanlig. Det visar sig, att en förhållandevis hög andel av tillgrepp i affärer, fylleri och smuggling kommit med, men en liten av tillgrepp av fordonsdelar eller ur kiosk, av inbrott eller av rattonykerhet. Bland dem som medtagits finner man, att medan omkring 20 % av dem som begått något av de fyra vanligaste brotten endast gjort detta, gäller det högst 10 % bland dem som varit med om häleri eller krossning av gatlyktor. Tillgrepp av fordonsdelar eller från kiosk, inbrott och otukt med minderårig förekommer endast tillsammans med andra brott. De mera ovanliga brotten förekommer på sin höjd ensamma i enstaka fall.

Den mest frekventa typen pojkar är den som ingenting gjort av det uppräknade. Därefter kommer de typer, som endast gjort sig skyldiga till ettdera av de tre vanligaste brotten: smuggling, fylleri och tillgrepp i affärer, följt av dem som varit med om uteslutande smuggling och fylleri. Därefter kommer de som endast deltagit i smuggling och tillgrepp i affärer, följda av dem som

Fig. 1.

endast snattat på kafé. Utöver de 17 % som ingenting gjort kommer alltså 24 % som uteslutande varit med om något eller några av de fyra ovan nämnda brotten eller om krossning av gatlyktor.

Som figuren visar hänger de tre vanligaste brotten ganska starkt samman. Snatteri på kafé hör däremot visserligen samman med smuggling och i viss mån med tillgrepp i affär, men inte med fylleri. — Detta kan förklaras med att pojkar, vars fäder tillhör socialgrupp I i större utsträckning än andra varit med om smuggling och snatteri på kafé, men i lägre om fylleri. Socialgruppsskillnader kommer dock att vidare behandlas i en senare artikel. — De som slagit sönder gatlyktor har i stor utsträckning också snattat i affärer.

Hur alltså de värnpliktiga i Stockholmsområdet procentuellt fördelar sig på olika kombinationer av brott framgår också nedan av tabell XXIII.

Hur tillgreppsbrotten fördelar sig i detalj enligt de ställda frågorna, dels bland skåningarna, dels i Stockholms eftermiddagsgrupp, framgår av tabell VII.

Tabell VII.

Svarsfördelning rörande tillgrepp (i %).

Tillgrepp	Inskrivna i		Malmö			Totalt
	Stockholm	Södertälje	1963	annat år	1962	
<i>fordonstillbehör</i>						
flera gånger						2,6
1—2 gånger						13,7
minns inte						2,7
ej svar						0,6
nej						67,4
<i>fordon</i>						
bil	2,7	3,3	4,7	1,9	1,9	3,0
motorcykel	0,7	1,6	} 2,8	0,4	} 0,5	} 0,9
scooter	0,5	0,9		0,3		
moped	1,8	6,0	7,0	1,7	3,1	4,1
cykel	2,8	6,6	8,2	3,2	4,1	5,9
motorbåt	0,8	1,3	} 1,9	0,4	} 0,4	} 1,8
segelbåt	—	—		0,0		
minns inte	2,1	2,8	.	0,6	1,5	.
ej svar	3,2	4,5	.	0,6	0,6	.
nej	87,8	78,3	.	93,0	80,6	.

Tillgrepp	Inskrivnen i		Malmö		Totalt
	Stockholm	Södertälje	Simrishamn	annat år	
	1963	annat år	1962	annat år	Totalt
<i>på arbetsplatsen</i>					
flera gånger			6,6		2,8
1—2 gånger			14,4		11,9
sådant som ingen					
säger något om			24,3		24,5
minns inte			3,5		2,0
ej svar			2,9		0,4
nej			48,1		55,3
<i>i affärer</i>					
flera gånger			11,5		7,0
1—2 gånger			36,9		27,3
minns inte			4,7		3,2
ej svar			3,0		0,3
nej			43,7		61,8
<i>på kaféer</i>					
bestick			5,3		3,9
askkoppar			22,2		17,2
glas			7,3		10,3
vaser			0,6		1,0
annat av värde			0,8		0,8
småsaker			0,7		0,4
vad man får ta			3,7		1,8
ej svar			3,4		0,7
nej			66,3		72,9
<i>ur kiosker eller automater</i>					
flera gånger			2,9		1,7
1—2 gånger			12,1		9,6
minns inte			3,9		2,9
ej svar			3,0		0,6
nej			77,9		84,9

De som tillgripit fordon har oftast tagit det minst värdefulla, cykeln. Det näst vanligaste objektet är moped. Av tabell VIII framgår vad man inom det skånska området gjort med fordonen. Cyklarna tar man oftast för tillfälligt bruk, mopeder inte sällan för att behålla hela eller delar. Detsamma gäller bilarna även om man lika ofta sätter dem från sig. Även försäljning förekommer särskilt av mopeder och bilar.

Tabell VIII.

Åtgärd med tillgripet fordon (i % av samtliga).

	Stockholm		Inskrivnen i				
	Södertälje	Total	cykel	Malmö moped	Simrishamn mc scooter	bil	båt
Ställt tillbaka det	3,6	3,2	0,5	0,4	0,1	0,6	0,1
satte det ifrån sig	6,9	4,8	1,8	0,3	0,2	0,7	0,1
använde delar av det	4,3	1,7	0,4	0,7	0,2	0,5	0,0
behöll det	1,6	1,1	0,2	0,4	0,2	0,4	0,0
sålde det	1,7	0,7	0,2	0,4	0,2	0,5	0,1
annat	0,6	0,0
ej svar/okodifierbart	3,3	0,6

Alla slagen av åtgärder är vanligare i Stockholmsområdet. Minst skillnad är det beträffande „ställt tillbaka det“ och „behöll det“.

Vilka fordonsdelar man tillgripit, vad man tagit på arbetsplatsen eller från kiosker och automater, vet vi inte, men kan antaga att värdet varierar tämligen litet. Tillgrepp i affär kan ju däremot likaväl gälla en enstaka kola som ett större antal diamantringar. Både i affär och kiosk kan det röra sig om inbrott. Det låga sambandet med inbrott tyder dock på att det är ovanligt. Åldersfördelningen, som framgår av tabell IX gör det också rimligt att tänka sig att åtminstone en stor del av tillgrepp i affär betyder snatteri.

Tabell IX.

Ålder vid tillgrepp i affär (vertikal %).

Ålder	Andel av samtliga inskrivna		Andel av dem som begått brottet	
	Stockholm Södertälje	Malmö Simrishamn	Stockholm Södertälje	Malmö Simrishamn
Under 10 år	11	10	20	26
10—14 år	34	23	64	61
15—18 år	8	6	16	15
18— år	1	1	1	2
ej svar	2	0	.	.

Tabell X visar hur man besvarat frågorna om övriga egendomsbrott.

Tabell X.

Svarsfördelningen rörande övriga egendomsbrott (i %).

	Inskrivnen i					
	Stockholm			Malmö		
	Södertälje		Totalt	Simrishamn		Totalt
1963	annat år	1962		annat år		
<i>Inbrott</i>						
flera gånger			2,8			1,9
1—2 gånger			11,1			7,0
minns inte			2,9			1,4
ej svar			3,8			0,7
nej			79,2			89,1
<i>Häleri</i>						
ja			23,9			12,5
minns inte			11,4			9,0
ej svar			3,0			1,1
nej			61,6			77,4
<i>Rån</i>						
ja	0,4	2,0	2,3	0,5	1,3	1,6
minns inte			4,0			2,2
ej svar			3,6			0,4
nej			90,0			95,4
<i>Restaurangbedrägeri</i>						
flera gånger			1,1			1,0
1—2 gånger			7,6			4,9
minns inte			3,5			2,0
ej svar			3,1			0,3
nej			84,7			91,2

Av egendomsbrotten är rån det grövsta. Därefter kommer antagligen för det mesta om man ser till värdet, tillgrepp av fordon, som man ej åter övergivit. Däremot är det inte säkert att inbrott, med den formulering frågan har, behöver vara ett svårare brott („... utan lov ta sig in någonstans för att ta något“). Det kan vara kassaskåpsprängning, men också frukt i grannens trädgård.

Vid genomgång av Malmöpolisens anmälningshandlingar för 1955 (12) visade sig anmälningarna för inbrott delta år ha följande procentuella fördelning på brottsplats.

Tabell XI (i %).

Andelen av i Malmö anmälda inbrott 1955, som utförts i:

Källare Vindar	Butiker	Auto- mater Skyllskåp	Kontor	Bo- städer	Fabriker Lager	Kios- ker	Bilar	Övrigt
27	15	14	9	7	7	4	4	14

För ungefär hälften av å ena sidan källar- och vindsinbrott och å den andra bostadsinbrott, undersöktes vad som tillgripits. Se tabell XII.

Tabell XII.

Vad som tillgripits vid inbrott, anmälda i Malmö 1955 (12)
(Horisontell %).

Inbrott i	Ingen- ting	Mat, saft tom- flaskor, lump	Kläder skor, smärre varor	Vin, öl sprit	Pengar*)	Dyr- bara varor**)	Uppgift saknas
Källare							
Vindar	47	11	25	6	3	2	5
Bostäder	13	—	29	8	21	23	7

*) Även ur gasmätare.

***) Mc, sovsäck, el-tåg, barnvagn osv. Värde åtminstone 50—75 kronor.

Vid huvuddelen av de anmälda inbrotten är alltså värdet av det stulna tämligen litet. Det finns ingen anledning att tro att inte motsvarande gäller de brott, som erkänts av intervjupersonerna. Åldersfördelningen vid brottets begående uppgavs vara följande.

Tabell XIII.
Ålder vid inbrott (vertikal %).

Ålder	Andel av samtliga inskrivna i		Andel av dem som begått brottet	
	Stockholm Södertälje	Malmö Simrishamn	Stockholm Södertälje	Malmö Simrishamn
Under 10 år	1	1	8	12
10—14 år	7	5	55	51
15—17 år	6	4	45	39
18— år	1	1	4	8

Bland de inskrivna i Stockholm och Södertälje har 26 % och bland de inskrivna i Malmö och Simrishamn 20 % gjort sig skyldiga till skadegörelse på något av de föremål som uppräknas i tabell XIV. Oftast är det alltså fråga om gatlyktor.

Tabell XIV.
Fördelning av skadegörelse på föremål (vertikal %).

Skadegörelse på	Inskrivna i:	
	Stockholm Södertälje	Malmö Simrishamn
Väg- och gatlyktor	23,3	18,0
telefonkiosker	2,2	1,9
väg- och gatlyktor	3,0	2,2
brevlådor	2,3	2,5
parksoffor	2,3	1,6
Ingendera	66,7	77,6

Undersöker man när brottet begåtts, finner man att detta vanligen skett då man var under 15 år gammal. Men att ett mindre antal pojkar fortsatt även senare.

Tabell XV.
Andelen som utfört skadegörelse följande år (% av samtliga):

Inskrivna i:	År					
	—1959	1960	1961	1962	1963	1964
Stockholm						
Södertälje	13	5	4	4	3	1
Malmö						
Simrishamn	14	5	3	2	1	

Frågan om otukt med minderårig, föregicks av följande:

„Lagen har förbud mot sexuellt umgänge med alltför unga flickor. Hur gammal ska flickan vara för att det inte ska bestraffas?“ Svarsfördelningen framgår av tabell XVI.

Tabell XVI.

Andel som anser att flickan måste vara minst:

År	Inskrivnen i:	
	Stockholm-Södertälje	Malmö-Simrishamn
10—13	1	0
14	1	1
15	68	67
16	22	24
17	1	1
18	4	5
19	0	0
20	0	0
21	1	1
22—23	0	0

Härtill kommer i Stockholm 32 pojkar (0,3 %) som, utan att alternativet fanns, svarade „15 år och några månader“. — Det är alltså en ganska stor grupp som överskattar åldern. — Vill man ha en säkerhetsmarginal? —

I vilken utsträckning man „brutit mot denna bestämmelse“ framgår av tabell XVII.

Tabell XVII.

Svar på frågan rörande otukt med minderårig (i %).

	Inskrivnen i:	
	Stockholm Södertälje	Malmö Simrishamn
nej, aldrig	65,6	70,0
ja, flickan minst 15 år	2,3	3,2
ja, en eller två gånger, flickan 14 år	5,0	5,5
ja, flera gånger, flickan 14 år	2,1	2,0
ja, en eller två gånger, flickan 12—13 år	0,9	0,9
ja, flera gånger, flickan 12—13 år	0,8	0,6
ja, flera gånger, flickan 12—14 år	0,2	0,1
osäker på åldern	18,3	16,2
annat	0,7	1,1
Ej svar	3,9	0,4

I ungefär $\frac{3}{4}$ -delar av fallen, har flickan alltså varit 14 år. (En del anger åldern till 14 $\frac{1}{2}$!) En ganska stor grupp är osäker på åldern och man kan väl förmoda att en del av dessa flickor, endast varit 14 år. Å andra sidan tror sig några om att ha begått brott, fastän de inte gjort något olagligt.

Denna osäkerhet om huruvida man verkligen begått brott, gäller genomgående då det är fråga om alkoholbrott, där ju övergången mellan förbjudet och tillåtet sker gradvis.

13 % i båda områdena har någon gång kört motorfordon, då de varit påverkade av alkohol, men i Skåne har man något oftare gjort detta flera gånger, något som kan bero på att man överhuvudtaget kör motorfordon oftare.

Frågan om fylleri ställdes tyvärr något olika i Skåne och i Stockholm. I Skåne användes samma formulering som i Norge „... varit berusad på offentlig plats och uppfört Er så att Ni stört andra?“ Eftersom man i Sverige ej behöver ha stört andra för att gripas för fylleri, ströks den senare delen av frågan i Stockholmsformuläret. Att flera i Skåne säger sig ha varit berusade på offentlig plats, kan alltså bero på att man haft tillgång till ett lindrigare svaralternativ. Det är flera i Skåne som säger sig aldrig ha varit berusade.

Tabell XVIII.

Svarsfördelning rörande alkoholförseelser, i %.

	Inskrivna i:	
	Stockholm Södertälje	Malmö Simrishamn
<i>Rattonykterhet 1963/1962</i>		
flera gånger	2,0	2,5
1—2 gånger	6,2	5,4
osäkert	3,8	3,7
nej	54,0	56,6
ej kört fordon	30,0	31,6
övr. ej svar	3,9	0,2
<i>Fylleri 1963/1962</i>		
aldrig berusad	23,2	30,7
aldrig berusad på offentlig plats	26,6	16,3
aldrig berusad på offentlig plats (men ej stört andra)	47,2	41,8
berusad på offentlig plats (och troligen stört andra)		
ej svar	0,2	—

Rattonykterhet har i huvudsak förekommit de båda senaste åren, då man alltså är 17—18 år (8—9 %). Dock har 3 % varit alkoholpåverkade vid körning redan föregående år och 1 % redan det år då de flesta är 15 år. Det vanligaste fordonet som använts är moped, och dylika får köras från 15 år. Se tabell XX.

Av dem som kryssat för det allvarligaste alternativet för fylleri — vilket som ovan nämnts var olika i de båda områdena — har 2/3 varit berusade under undersökningsåret och lika många året förut. Cirka 2/5 av dessa hade dock varit berusade redan det år då de flesta är 16 år, och 1/5 då de flesta är 15.

Ju oftare man kör fordon, desto oftare kan man ju göra sig skyldig till rattonykterhet. Det är flera i Skåne än i Stockholm som kör nästan dagligen.

Tabell XIX.

Antal i % som kört motorfordon 1963/1962.

Inskrivnen i	Kört fordon			nästan dagligen
	aldrig kört	fåtal gånger	ofta	
Stockholm etc	30	25	20	21
Malmö etc	32	12	17	38

Tabell XX.

Fordon som körts under alkoholpåverkan (i %).

Inskrivnen i	Fordon			
	bil	mc scooter	moped	traktor
Stockholm etc	4	3	7	1
Malmö etc	3	2	8	0

Sprit får i Sverige endast köpas av myndiga personer på systembutik. Det är visserligen ej brott att köpa i annan ordning, men det är olagligt sälja. 1962—63 var myndighetsåldern 21 år. Mindre än 1 % av de intervjuade hade uppnått denna ålder, de flesta var 18 år. Nästan ingen hade alltså möjlighet att legalt köpa brännvin. För att få en uppfattning om spritlangningen till ungdom, tillfrågades de om de köpt brännvin i Sverige. Svaren medräknades dock ej bland brotten eller i brottsindex.

Det visar sig att mycket stora grupper har lyckats köpa brännvin i Sverige, nämligen 52 % inom Stockholmsområdet, 42 % i de skånska. Sättet att få tag i sprit är dock något olika i de båda distrikten. Flera skåningar har handlat på Systembolaget — 11 % resp. 14 % —, flera inom Stockholmsområdet har köpt av bekant — 35 % resp. 27 % — och ungefär lika många har gjort det på gator och torg — 13 % resp. 11 % —.

Skåningarna har därtill en legal möjlighet, som stockholmarna i större utsträckning saknar, nämligen att handla utomlands, dvs i det beträffande alkohol tolerantare Danmark.

Som man därför kan vänta är smuggling av sprit och tobak avsevärt vanligare bland skåningarna. Det är visserligen bara 3 % i Stockholmsområdet, mot 1 % i det skånska som aldrig varit utomlands, men skåningarna bör rimligen ha rest oftare.

Tabell XXI.

Svar på frågan rörande smuggling.

	Inskrivna i:	
	Stockholm Södertälje	Malmö Simrishamn
aldrig varit utomlands	3,0	0,7
ja	41,9	57,5
vet inte	4,2	6,3
nej	48,6	34,9
ej svar	2,4	1,2

Sammanfattningsvis kan man alltså säga att grövre brott visar ganska låga frekvenser, lindriga höga. Det är också betydligt vanligare att man begått ett brott få gånger, än att man gjort det många gånger. Egendomsbrott är genomgående mera vanliga i Stockholmsområdet än i det skånska. Detsamma gäller skadegörelse och otukt med mindreårig. Men det är tveksamt då det gäller rattonykterhet och fylleri och beträffande smuggling av sprit och tobak genom tullen, leder skåningarna överlägset.

Åtgärder

Men vilka är det som ertappats och utsatts för åtgärd?

Det är en betydligt lägre andel, än den som säger sig ha begått brott. I Stockholmsområdet har 64 % aldrig utsatts för någon åtgärd, i de skånska områdena 66 %. Därtill kommer i Stock-

holmsområdet 6 % som bara fått en tillsägelse och 10 %, som ej besvarat frågan — något flera bland dem som inte gjort något av det uppräknade. — Se nedan!

Tabell XXII.

Andel som utsatts för åtgärd (i %).

Fråga	Svar	Stockholm Södertälje	Malmö Simrishamn
Har Ni någon gång haft med polis eller barnavårdsnämnd att göra för brott eller förseelse?	ja	19,5	33,3
	ja, men bara fått en tillsägelse	6,3	
	nej	63,7	66,3
	ej svar	10,4	0,1

Av dem som var berusade 1963 i Stockholmsområdet fick 4 % böta för fylleri. Av dem som tog en bil detta år fick 4 % böta, 5 % varning och ungefär lika många åtalseftergift resp. villkorlig dom för motorfordonstillgrepp.

Innan vi började bearbeta undersökningen diskuterade vi möjligheten:

— Tänk om vi inte finner något samband mellan att ha begått brott och att ha blivit utsatt för åtgärd! Tänk om det är en ren slump! Om den som inte gjort mer än „vi laglydiga“ lika ofta döms, som den som gjort mycket! Det skulle ju kasta omkull all hittillsvarande kriminologisk forskning och kriminalpolitik.

Så blev det nu inte. I sin redovisning av den norska delen av undersökningen rapporterar Christie, Andenæs och Skirbekk 10 gånger så många i storstadsgruppen som blivit fast bland dem, som gjort mest som bland dem som gjort minst. På landsbygden är skillnaden mindre. 55 % av alla som utsatts för åtgärd, återfinns inom den högsta poänggruppen (7). — Men denna skillnad kan tänkas bero på att den som varit i kontakt med polisen lättare erkänner brott.

Stockholmsmaterialet har undersökts med hjälp av ett program, som vederbörande dataföretag kallar „Segment“. Det minimerar variansen inom grupperna och maximerar den mellan grupperna. Man bestämmer sig för vilken variabel man vill undersöka och för ett antal bakgrundsvariabler. Maskinen söker fram vilken av de senare, som i tur och ordning ger den största skillnaden mellan grupperna och hur denna ska delas för att skillnaderna ska bli som störst.

Som undersökningsvariabel valdes „Vem löper största risken att utsättas för annan åtgärd än tillsägelse, varning eller böter?“ (Dvs vanligen = ställas under övervakning.) Och som bakgrundsvariabler:

brottspoäng
 tätortsgrad
 födelseförsamling
 eget yrke
 skolutbildning
 faderns yrke
 anstånd från centrum
 riktning från centrum

— Maskinen sorterar bort alla med något „ej svar“, varför endast $\frac{3}{4}$ undersökts. 5 % av dessa hade utsatts för strängare åtgärd än böter, mot 6 % av samtliga.

Den variabel, som maskinen valde som viktigast var brottspoäng, men i andra hand kom skolbildning. (Härtill återkommes i en senare artikel.) I tredje hand återkommer brottspoäng, utom vad beträffar högre utbildade, som gjort mycket. I deras fall har bostadens läge större betydelse.

Bland dem som har högst 4 poäng och högre skolbildning, har 1 % utsatts för nämnd åtgärd, med lägre 4 %. Bland dem som har minst 10 poäng och låg skolbildning har 29 % utsatts för åtgärd, med hög skolbildning och boende i centrum eller förorterna 27 %, med hög skolbildning och i ytterområdena 6 %.

Såsom framgår av tabell XXIII saknas i Stockholmsområdet åtgärd mot drygt 80 % av dem som endast begått ett eller flera av följande brott: smuggling, tillgrepp på kafé, i affär, på arbetsplatsen eller av motorfordonsdelar, krossat gatlyktor, varit med om restaurangbedrägeri eller häleri, dvs 21 % av samtliga.

Drygt 10 % har inte besvarat frågan. Av de övriga har mer än hälften endast straffats för trafikförseelser. Det är alltså bara fråga om enstaka % som fått varning, böter eller övervakning. Åtalseftergift, villkorlig dom, fosterhem eller anstaltsvistelse har nästan inte alls förekommit.

Bland dem som utöver ovannämnda brott också begått fylleri finner man att både andelen varningar och andelen böter stiger, liksom också i någon mån straffen för trafikförseelser. Men strängare åtgärder är fortfarande sällsynta och nästan lika många som ovannämnda grupp har inte utsatts för någon åtgärd alls.

De som bara gjort sig skyldiga till rattonykerhet är alltför få att dra några slutsatser om. Vanligen har detta brott kombinerats med annat. Bland dessa är straffen för trafikförseelser ganska vanliga, i övrigt har man samma åtgärdsfördelning som „fylleri-gruppen“.

Bland dem som enbart eller tillsammans med ovannämnda brott också tillgripit motorfordon, begått inbrott, rån och/eller otukt med minderåriga finner man en annan bild. Bland dessa är det en minoritet, som inte alls utsatts för åtgärd. Andelarna som fått varning, böter eller övervakning uppgår till tvåsiffriga tal och det är mer än enstaka % som fått åtalseftergift, villkorlig dom, fosterhem eller anstaltsvård. De har också högre tal än den ovannämnda gruppen för straff för trafikförseelser. Den hårdast

Tabell XXIII.

Åtgärder för personer med olika brottskombinationer. (Horisontell %.)

	UTOM TRAFIK					TRAFIK					
	To- tal	Ing- en	Till- säg- ning	Var- ning	Äe	Bö- ter	Vill- korl.	Över- vakn.	Fos- terh.	An- stalt.	
TOTAL	4971	64	6	5	1	6	0	4	1	1	10
Straff f. trafikförs. Brottskombinationer	502	1	1	3	3	3	1	10	2	1	100
Inget	890	79	3	0		1		1	0		4
Smuggling, kafé	274	82	4			1		1		0	5
Dito + affär	289	77	5	1	0	1		1			6
Dito + gatlyktor	90	76	9	1		2					7
Dito + rest. bedr.	21	86	5								5
Dito + arb. del. häl.	340	74	6	2	1	2		1		0	9
Fylleri	243	70	5	4		6	0	2			5
Dito + smuggling	141	74	5	3		5		1			6
Dito + kafé/affär	92	75	8			3		1			9
Dito + gat./rest./arb.	515	62	7	4	1	6		2	1		11
Rattnykterhet	13	62		8	8	8					8
Dito + fylleri m. m.	138	60	7	4		5		2	1		17
Dito + m. m.	48	52	8			4					23
Motorfordon m. m.	93	37	8	14	4	9	3	23	1		20
Dito + rattnykt. m. m.	32	34	6	13	3	9		19		3	28
Inbrott m. m.	336	42	12	13	1	10	1	6	1	1	16
Dito + motorfordon	152	20	6	24	9	17	3	24	9	5	23
Rån m. m.	32	59	6	9	3	6		13			9
Dito + inbrott/bil	52	23	10	17	6	25	4	27	8	12	12
Övriga ej otukt	715	63	9	4	0	6	0	3	0	0	9
Övriga inkl. otukt	473	48	5	12	4	11	1	10	3	3	19

I genomsnitt har alltså 10 % utsatts för åtgärd för trafikförseelse mellan 4 och 6 % fått tillsägelse, varning, böter eller övervakning och 0—1 % strängare åtgärder.

Tabell XXIV.

Uppgiven anledning till åtgärden.

Anledning	Varning		Åtgärder		Böter	Åtals- effergift	Över- vakning	Villkorlig dom		Fosterhem u-skola	Fängelse		Ungdoms- fängelse	
	63 An S	62 An S	63 An S	62 An S				63 An S	62 An S		63 An S	62 An S	63 An S	62 An S
Stockholm-Södertälje														
År	63 An S	62 An S	63 An S	62 An S	63 An S	62 An S	63 An S	62 An S	63 An S	62 An S	63 An S	62 An S	63 An S	62 An S
Trafikförseelser	2,6		8,5		0,1 0,1		0,0 0,0					0,1		0,0
Bagatellförseelser	0,1		0,3						0,0 0,0					
Fylleri	0,7		3,2							0,0 0,0	0,0 0,0			
Snatt., stöld, inbr.	1,6		1,2		0,2 0,4		0,2 0,3		0,2 0,3	0,1 0,2	0,1 0,2			0,0 0,1
Cykel-motorf. tillgr.	0,4		0,2		0,1 0,3		0,1 0,1		0,1 0,1	0,1 0,1	0,1 0,1			
Häleri, försk. m. m. *)	0,1		0,1		0,0		0,0 0,0					0,0 0,0		0,0
Missh., otukt	0,1		0,6		0,0		0,0		0,0 0,0	0,1 0,0	0,0 0,0	0,0 0,0		0,1
1964	1,1		3,4											
1963	2,0		5,0											1,6
Annat år	3,1		5,5											2,6
Uppgift saknas	1,3		1,6											0,4
Malnö-Simrishamn														
Ingenting														
Varning														
År	62 An S	62 An S	62 An S	62 An S	62 An S	62 An S	62 An S	62 An S	62 An S	62 An S	62 An S	62 An S	62 An S	62 An S
Trafikförseelser	4,5 8,4		8,1 10,7		0,3		0,0							
Bagatellförseelser	0,4 0,9		0,2											
Förargväck. bet.			0,1 0,2											
Fylleri	0,5		2,5 2,3											
Snatt., stöld, inbr.			0,4 0,7		0,4 0,4		0,4 0,3		0,1 0,0	0,2 0,3	0,2 0,3	0,2	0,0 0,0	0,0
Cykel-motorf. tillgr.			0,0		0,0 0,1		0,0 0,1							
Häleri, försk. m. m. *)			0,5 1,9		0,0		0,0 0,1			0,1	0,0	0,0		
Misshandel, otukt			0,2		0,3		0,1 0,0		0,0					

An = annat år S = summa *) = förfalskning, bedrägeri

belastade gruppen, den som utom rån också begått inbrott och/eller biltillgrepp (förutom eventuella andra brott) utgöres i Stockholmsområdets eftermiddagsgrupp av 52 pojkar. 23 % har undgått åtgärd och 10 % endast fått tillsägelse. 17 % har fått varning, 25 % böter och 27 % övervakning. 6 % har fått åtals-eftergift, 4 % villkorlig dom, 8 % fosterhem och 12 % anstalts-vård.

Trots att talen inte är helt jämförbara finns det alltså ingen-ting, som tyder på att skåningarna i väsentligt mindre utsträck-ning varit utsatta för åtgärder, trots att de mindre ofta sagt sig ha begått brottsliga handlingar. De har oftare än Stockholmarna erhållit straff för trafikförseelser.

Sammanfattning

Undersökningen rör självrapporterad brottslighet, främst av stölder. Efter mönster från Norge har en gruppenkät gjorts bland värnpliktiga i Sverige liksom i de övriga nordiska länderna. Enkäten har utförts vid inskrivningsförrättningarna i Malmö och Simrishamn 1963 och i Stockholm och Södertälje 1964 och har omfattat 12000 pojkar, de flesta i 18-årsåldern.

Från början var avsikten att få fram uppgifter, som kunde jämföras med den officiella statistikens och med motsvarande i de andra nordiska länderna. Då dessa önskemål visat sig vara i viss mån motstridande och även innebära svårigheter, har fråge-ställningen efterhand förskjutits: I vad mån stämmer teorier, som tillkommit på grundval av registrerade brottslingar, också för icke registrerade? Är risken att straffas för brott lika stor för alla lagbrytare?

Det verkar som om intervjupersonerna sökt fylla i svaren san-ningsenligt. Möjligen har dock några hoppat över frågor, som de bort besvara jakande.

Liksom man tidigare funnit bland studenter, skolbarn och värnpliktiga i de andra nordiska länderna, finner man att de flesta begått någon lagstridig handling, få har begått många och få har blivit straffade.

Fördelningen av brotten följer ett bestämt mönster. Ju vanliga-re ett brott är, desto oftare har det utförts av de minst belastade. Ju mindre vanligt det är, desto oftare återfinns gärningsmannen bland dem som gjort mycket.

18 % i Stockholmsområdet och 19 % i de skånska har inte be-gått något av de uppräknade brotten, 45 % respektive 51 % har begått något enstaka, dvs. man har fått 1—4 brottspoäng. Vad man gjort är vanligen, att man snattat i affärer eller på kafé — i det senare fallet oftast askkoppar — varit berusad på offentlig plats eller smugglat sprit eller tobak genom tullen. Däremot har

nästän ingen av dessa pojkar tagit bil, båt eller motorcykel eller deltagit i rån.

En helt annan bild visar de som gjort mest och har fått minst 20 brottspoäng. Över 90 % av dem har varit med om de vanligaste brotten, men 56 % också om biltillgrepp och 37 % om rån. De som gjort mycket har också oftare än andra varit offer.

Grövre brott visar ganska låga frekvenser, lindriga höga. Det är också betydligt vanligare, att man begått ett brott få gånger, än att man begått det många gånger.

$\frac{2}{3}$ har aldrig utsatts för någon åtgärd för brott. Av de övriga har många endast fått en tillsägelse. Den vanligaste åtgärden är böter för trafikförseelser. Av alla som säger sig ha gjort sig skyldiga till fylleri i Stockholmsområdet 1963 har 4 % fått böta, av dem som tagit en bil har flera — men en minoritet — utsatts för böter eller annan åtgärd.

Av dem som begår brott är det alltså endast en mindre del, som straffas. Undersöker man vilka, som utsatts för strängare åtgärd än böter, dvs. vanligen vilka som fått övervakning, finner man att detta har ett starkt samband med hur mycket man gjort. Ju flera brottspoäng, desto oftare har man utsatts för åtgärd. Men också utbildningsnivån har betydelse.

Inte bara hur många slag av brott, som begåtts, utan också svårighetsgraden har betydelse, så att den som begått svårare brott betydligt oftare utsatts för åtgärd, än den som enbart begått lindrigare.

Källor och litteratur

- 1) *Andenæs, Sveri & Hauge*: Kriminalitetshyppigheten hos ustraffede. I. Norsk undersøkelse. NTFK 1960.
- 2) Nyqvist & Strahl: Kriminalitetshyppigheten hos ustraffede. II. Svensk undersøkelse. NTFK 1960.
- 3) *Forssman & Gentz*: Kriminalitetsförekomsten hos presumtivt ostraffade. En enkätundersökning. NTFK 1962.
- 4) *Birgit Werner*: Enkätundersökning bland sociologistuderande i Lund (opublicerat material).
- 5) *Elmhorn*: Brottslighet bland Stockholms skolbarn enligt anonymitetsskyddad enkätundersökning 1960. (Licentiatavhandling).
- 6) *Olofsson*: Självdeklarerad brottslighet bland pojkar i grundskolans årskurs 9, 1969 (stencil).
- 7) *Christie, Andenæs & Skirbekk*: A Study of Self-reported Crime, Scandinavian Studies in Criminology, vol. I, 1965,
- 8) *Anttila*: Recorded and unrecorded criminality, *Jaakkola*: Social background and criminality, Unrecorded criminality in Finland, Kriminologinen Tutkimuslaitos 1966.

- 9) *Skirbekk*: Kommentarer og kritikk av spørreskjemaet „Ungdomsundersøkelsen 1961“. (Opubl.)
- 10) *Skirbekk*: Om valg av distrikter ved undersøkelsen av den faktiske ungdomskriminalitet. (Stencil).
- 11) *Skirbekk*: Om å avgjøre den faktiske kriminalitet. 1962 (stencil).
- 12) *Birgit Werner*: Malmö och dess tillgreppsbrottslighet, en social-ekologisk undersökning. 1963. (Licentiatavhandling).

Birgit Werner.